

STÖDMATERIAL

FILOSOFI

Läroämnets uppdrag och moduler

Beskrivningen av läroämnet filosofi baserar sig på en bred filosofiuppfattning enligt vilken filosofin granskar hela verkligheten och olika sätt att gestalta den. Gymnasiefilosofin har således inte i grunderna för läroplanen begränsats till någon viss filosofisk inriktning eller tradition, utan avsikten är att skapa en grund för förståelse av uppfattningar om världen, människan och samhället och för en rationell analys av dem i allmänhet.

I den första modulen bekantar studerandena sig med filosofins natur, grundläggande frågor och grunderna för argumentation. Filosofi anses i princip vara en intellektuell verksamhet som ställer frågor och söker motiveringar. Studierna i filosofi hjälper således den studerande att förhålla sig kritiskt till olika informationskällor och skilja enbart åsikter från fakta. Studier i grunderna i argumentation och giltig slutledning hjälper den studerande att analysera tänkandets strukturer och identifiera typiska felaktiga slutsatser. På detta sätt främjar filosofistudierna den studerandes allmänna färdigheter för lärande och tänkande.

I den andra modulen fördjupar sig studerandena i filosofisk etik, studerar motiveringar till etiska påståenden, strukturerar sina egna livsval med hjälp av etiska begrepp och tillämpar begreppen på aktuella samhälls- och miljöfrågor. Studierna i etik gör det möjligt att analysera och bedöma olika etiska synsätt (undvikande av enkla svar, tolerans mot osäkerhet).

I den tredje modulen bekantar studerandena sig med centrala begrepp inom samhällsfilosofin, lär sig att specificera de uppfattningar om rättvisa, frihet, jämställdhet och makt som ligger till grund för sammanslutningar och institutioner samt att filosofiskt bedöma samhällets struktur, rättigheter och aktuella samhälleliga diskussioner. Studierna utvecklar således den studerandes omdömesförmåga och hjälper hen att bilda sig en uppfattning om sig själv som individ och medborgare.

I den fjärde modulen behandlas filosofiska frågor som gäller språk, kunskap, verklighet och vetenskap, särskilt ur sanningssynvinkel. Filosofin integrerar gymnasiets olika läroämnen och hjälper till att förstå hurdan kunskap de olika läroämnena bygger på och vilka likheter och skillnader det finns mellan läroämnena.

Allmänna mål och bedömning

De viktigaste målen för filosofiundervisningen hänför sig till begreppsligt tänkande och argument eller argumentation. Inom filosofin har man traditionellt behandlat frågor som gäller moral, kunskap och samhälle, men det finns inga enkla svar. Att analysera och fundera på dessa frågor är ett bra tillfälle att öva sin förmåga att tänka och argumentera.

Bedömningen i filosofi gäller förståelsen av centrala filosofiska frågor, hanteringen av färdigheter och begrepp i fråga om tänkandet och förmågan att uttrycka och analysera filosofiskt tänkande. Centrala tankefärdigheter med tanke på bedömningen är förmåga att ifrågasätta påståenden som anses vara självklara, förmåga att identifiera filosofiska problem i vardagen och vetenskapen, förmåga att strukturera dem begreppsmässigt, förmåga att analysera och reflektera kritiskt samt förmåga att framföra logiska argument skriftligt, muntligt och interaktivt. I bedömningen beaktas kändomen om de lösningar som presenterats i filosofiska frågor.

De tankefärdigheter som är föremål för bedömningen samt hanteringen av filosofiska begrepp och teorier kan bedömas utifrån i vilken mån de uttrycker förtjänster i tänkandet: kritiskt och logiskt tänkande, konsekvens och grundlighet. Sektionen för filosofi vid studentexamensnämnden har sammanfattat tre dimensioner för bedömningen: träffsäkerhet, enhetlighet och övertygelse. Dessa hänför sig framför allt till bedömningen av en skriftlig framställning, men de kan också tillämpas på bedömningen av en muntlig och interaktiv framställning. För bedömningen av en skriftlig framställning finns det också olika bedömningstaxonomier, av vilka man i livsåskådningskunskap exempelvis har använt den så kallade SOLO-modellen (Structure of the Observed Learning Outcome) för att bedöma strukturen i ett svar.

Bedömningen ska ske i enlighet med undervisningen, mål för lärandet och innehållet

I inlärningsuppgifterna uttrycker uppmaningsordet (till exempel "definiera", "beskriv", "specificera", "bedöm") den kognitiva färdighet som ska tillämpas i svaret. De tankefärdigheter som nämns i läroplanen är inte oberoende av varandra och de kan utövas på många nivåer. Även om kravet i det enklaste fallet kan vara att endast en enskild kunskap ska hämtas ur minnet för att definiera något, gäller det att på en mer krävande nivå förstå varför det definieras just på det aktuella sättet och inte på något annat sätt. I denna bemärkelse är definition förknippat med specifikation och även analys. Eftersom färdigheterna i kritiskt tänkande framhävs i filosofistudierna, bör bedömningen av lärandet i regel gälla dessa färdigheter i stället för enskilda kunskaper.

Bedömningen ska i allmänhet stärka den studerandes förmåga att planera, utvärdera och utveckla sina egna studier. I fråga om filosofi innebär detta bl.a. den studerandes förmåga att strukturera begreppsmässigt omfattande helheter samt förmåga att agera omdömesgillt också om det handlar om osäker information. Utvecklingen av självbedömningsförmågan kräver övning och stöd på samma sätt som utvecklingen av vilken annan färdighet som helst. Målet är att den studerandes självbedömning ska överensstämma med den bedömning läraren gör i egenskap av kunskapsauktoritet. Eftersom förståelsen av de centrala begrepp och teorier som ingår i filosofin redan i sig är en mycket krävande uppgift, ska läraren inte lämna studerandena ensamma i den självbedömning som gäller lärandet av sådant innehåll eller studerandenas tankefärdigheter. Interaktion lämpar sig inte bara för undervisning i filosofi, utan lika väl för bedömning.

FI1 INTRODUKTION I FILOSOFISKT TÄNKANDE

Mål

bilda sig en uppfattning om filosofins natur och metoder genom att sätta sig in i filosofiska problem och tänkbara lösningar på dem	• I olika tanketraditioner uppfattas filosofins problem och eventuella lösningar vanligen på något olika sätt. Detsamma gäller filosofins mål. Trots detta är de vanligaste filosofiska metoderna till exempel ifrågasättande av antaganden och vanor, tankeexperiment och logiskt tänkande. • Även aktuella frågor kan granskas ur ett filosofiskt perspektiv. • Filosofiska problem är fortfarande aktuella även utanför filosofin, till exempel inom vetenskap och politik.
lära sig att bedöma sanningshalten i påståenden och att framföra och förutsätta motiveringar till åsikter och påståenden samt att uppfatta strukturen i framförda motiveringar och bedöma deras giltighet	• Vetenskapliga påståenden kräver andra motiveringar än de som hänför sig till vardagen. Betydelsen av ett påstående beror på sammanhanget: På vilken fråga svarar det aktuella påståendet? • Lämpligt övningsmaterial för analys av premisser och slutledningar och bedömning av argument finns t.ex. i tidningarnas insändare och kolumner.
känna till och genom olika interaktiva övningar lära sig att tillämpa filosofiska arbetssätt, såsom att ifrågasätta antaganden, klassificera och definiera begrepp samt använda tankeexperiment och mot exempel	• Det är naturligt att tillämpa filosofiska arbetssätt på den egna upplevelsevärlden och aktuella fenomen; man kan till exempel dryfta på vilka grunder vi kan lita på våra sinnesförmålor och varför de mänskliga rättigheterna tillhör alla; tänk om våra sinnen i regel skulle vara otillförlitliga och de mänskliga rättigheterna endast skulle gälla EU-medborgare?
fördjupa sig i några centrala filosofiska frågor och begreppsliga distinktioner i anslutning till dem	• De centrala filosofiska frågorna och de begreppsliga åtskiljningarna uppstår i vardagen: På vilket sätt bygger mitt medvetande på min hjärna? (ande och materia) Är jag fri att handla som jag vill? (frihet och nödvändighet) På vilket sätt färgar de saker jag lärt mig mina iakttagelser och min erfarenhet av verkligheten? (begreppslig och empirisk) Är mina värderingar bara det jag subjektivt värderar? (objektiv och subjektiv)
känna till grundläggande kunskaps-teoretiska distinktioner, kunna analysera och värdera olika tankeföreställningar och bekanta sig med kunskapsinnehållet i några av gymnasiets läroämnen.	• Behandlingen av kunskapsmässiga föreställningar stödjer sig på den kunskapsbas som olika läroämnena erbjuder. Här hjälper filosofin att integrera olika ämnen och upptäcka likheter och olikheter mellan dem. • Centrala distinktioner är kunskap och information, vardagskunskap och vetenskaplig kunskap samt vetenskap och pseudovetenskap (se innehåll).

Centralt innehåll

vad filosofi är, de filosofiska frågornas och det filosofiska tänkandets natur i den filosofiska traditionen och tillämpning av filosofiskt tänkande i aktuella frågor	- Filosofins natur introduceras genom att granska vilka antaganden som ligger bakom vardagstänkandet och det vetenskapliga tänkesättet, t.ex. om kunskapens och rättvisans karaktär kan ifrågasättas, preciseras och legitimeras filosofiskt. - Det är ändamålsenligt att som utgångspunkt för undervisningen ta upp aktuella ämnen och tänkesätt, till exempel politik; arbetet med dem kan fördjupas med hjälp av de angreppssätt som presenteras i den filosofiska traditionen, om de passar in i sammanhanget (undvikande av anakronism). - I det filosofiska arbetet utnyttjas tankeexperiment, mot exempel och logiskt tänkande.
grunderna för logisk argumentation och giltig slutledning samt muntlig och skriftlig övning inom området, bland annat genom att tillämpa detta på aktuella samhällsreliga frågor	- Att göra åtskillnad mellan en slutlednings logiska form och innehåll - Den grundläggande idén med giltig slutledning: slutledningen följer av premisserna enbart på grundval av premissernas logiska form, om premisserna är sanna spelar ingen roll, men alla premisser är uttalade. - Giltig slutledning i vardagen och vetenskapen: slutledningarna är giltigt och premisserna sanna - De vanligaste argumentationsfelen, t.ex. cirkelbevis, slutande plan, halmgubbe - Användning av motexempel - Man kan öva sig i argumentation t.ex. i form av muntlig eller skriftlig debatt eller genom att analysera premisser och slutledningar i någon aktuell text eller något aktuellt material och genom att bedöma slutledningens giltighet och hållbarhet.
centrala filosofiska grundfrågor och distinktioner:	I fråga om distinktionen mellan ande och materia är det ändamålsenligt att förtydliga förhållandet mellan å ena sidan medvetande och kropp och å andra sidan levande och icke-

ande och materia, frihet och nödvändighet, begreppslig och empirisk, objektiv och subjektiv	levande. I detta sammanhang är det naturligt att skilja mellan vissa typer av materialism. • Det är inte ändamålsenligt att begränsa distinktionen mellan frihet och nödvändighet till fri vilja och determinism. Distinktionen mellan positiv och negativ frihet samt mellan nödvändig och kontingent är också frågor som gäller introduktionsmodulen i filosofi. • Distinktionerna mellan objektiv och subjektiv samt begreppslig och empirisk är vanliga och hör inte enbart till behandlingen av en viss filosofisk fråga eller till en viss kontext (t.ex. motsatsförhållandet mellan objektiv och subjektiv vetenskap och vardagstänkande).
skillnaden mellan kunskap och information, vardagskunskap och vetenskaplig kunskap samt vetenskap och pseudovetenskap	• Det är ändamålsenligt att skilja på kunskap och information så att kunskap kräver ett mänskligt subjekt, medan information inte gör det. • Vardagskunskap är inte i sig ett filosofiskt begrepp, men det kan förstås som kunskap som inte uppfyller kriterierna för vetenskaplig kunskap. Vardagskunskap och vetenskaplig kunskap handlar inte nödvändigtvis om kunskap i exakt filosofisk bemärkelse. • Det är svårt att ge en allmän definition av vetenskap, men vetenskap ska ändå uppfylla ett flertal villkor, såsom objektivitet, offentlighet och kritiskhet, som i typiska fall inte uppfylls av sådan praxis som går under benämningen pseudovetenskap.
kunskapens och argumentationens natur inom olika vetenskapsgrenar: hur man formulerar påståenden samt testar och motiverar dem i några av gymnasiets läroämnen	• De ämnen som behandlas får inte ligga för nära varandra, såsom fysik och kemi eller två främmande språk. Däremot lämpar sig naturvetenskap och humanvetenskap eller empirisk vetenskap och formalvetenskap väl för jämförelse. • I jämförelsen bör man undvika att för mycket betona skillnaderna mellan olika kunskapsområden, särskilt de metodiska skillnaderna mellan naturvetenskap och humaniora, eftersom det är klart att även humanistiska vetenskaper samlar in och analyserar empiriska data och på motsvarande sätt kräver en tolkning och generalisering som går utöver insamlade data.

Mångsidig kompetens

Modulen Introduktion i filosofiskt tänkande (FI1) stöder uppnåendet av alla mål för mångsidig kompetens, men i den betonas särskilt kommunikativ, tvärvetenskaplig och kreativ kompetens. Modulen gör det möjligt att motivera och bedöma olika påståenden och föra en meningsfull diskussion. Det inbegriper iakttagandet av principen om tolerans vid tolkningen av en samtalspartners påståenden. Modulen skapar förutsättningar för ett tvärvetenskapligt angreppssätt, eftersom den belyser likheter och skillnader mellan kunskap och argumentation inom olika vetenskapsområden. Detta främjar integrationen av det centrala innehållet i olika läroämnen.

Kommunikativ kompetens	• Genom diskussion övar studerandena sig i att tolka andras påståenden på ett välvilligt och tolerant sätt. De lär sig att granska andras påståenden genom att anta att de ursprungligen använts i ett samband där påståendena skulle vara så förnuftiga och riktiga som möjligt. • Allmänna diskussionsnormer: "Säg vad du tror", "Motivera ditt påstående", "Ge ordet till någon annan", "Tolka den andras påståenden välvilligt", "Respektera motsägelselagen" och "Ta hänsyn till all relevant information". • Det ovan nämnda förverkligas bäst som klassundervisning
Tvärvetenskaplig och kreativ kompetens	• Ett tvärvetenskapligt angreppssätt kan stödjas genom att behandla påståenden som framförts i olika läroämnen och motiveringarna till dem ur ett forskningsmetodologiskt perspektiv. • Utgångspunkten kan vara till exempel en lista över påståenden som studerandena själva har sammanställt. ◦ (t.ex. hur olika läroämnen undersöker människan och förklarar hennes handlande) • Målet är att finna likheter och olikheter mellan olika läroämnen. ◦ Det finns skäl att notera att man inte nödvändigtvis kan skilja mellan naturvetenskap och humaniora på ett metodiskt sätt: t.ex. språkvetenskapen samlar in och analyserar empiriska data på samma sätt som bl.a. kemin och biologin. Dessutom krävs det tolkning för att analysera data inom alla vetenskapsområden. ◦ Det är också bra att göra en begreppsmässig åtskillnad mellan (vetenskaplig) teori och kunskap. Vetenskapliga teorier uppfyller inte nödvändigtvis (och kanske inte ens normalt) kriterierna för kunskap. ◦ Filosofins roll bland vetenskaperna: den undersöker de allmänna principerna för olika vetenskapsgrenar • Kreativ kompetens: ◦ övningar i att framföra motiveringar till påståenden ◦ muntligt och skriftligt genomförande av en logisk argumentation och giltig slutledning ◦ tillämpning av filosofiska arbetssätt, såsom klassificering och definition av begrepp samt användning av tankeexperiment
Samhällelig kompetens	• filosofiska frågeställningar och filosofiskt tänkande i aktuella ämnen • grunderna för logisk argumentation och giltig slutledning samt muntlig och skriftlig övning av dem, bland annat med tanke på aktuella samhälleliga problem. • uttryck för pseudovetenskapliga och ovetenskapliga påståenden, åsikter och uppfattningar i medierna

FI2 ETIK

Mål

lära känna den filosofiska etikens centrala begrepp, frågor och teorier	Den filosofiska etiken undersöker människans verksamhet, dess motiv och konsekvenser i den mån de kan bedömas moraliskt vara goda eller rätta (begreppen "det goda" och "det rätta" har också andra innebörder, t.ex. "nyttig" i ekonomiskt hänseende eller "njutningsbar" i estetiskt hänseende).
kunna motivera uppfattningar om det goda och det rätta samt förstå skillnaden mellan normativa och deskriptiva påståenden	- Med uppfattningar om det goda och det rätta avses å ena sidan uppfattningar om värderingars karaktär i ontologisk eller epistemisk bemärkelse (metaetik), å andra sidan vad som gör en enskild gärning, dess motiv eller konsekvenser goda och rätta, dvs. värt att välja (normativ etik). - Normativa påståenden anger vad som ska, får eller inte ska göras, medan deskriptiva påståenden endast uttrycker saklägen
kunna presentera logiska och etiska argument muntligt och skriftligt samt motivera moralens förpliktande karaktär	- I etisk argumentation respekteras samma principer som i annan argumentation. Man strävar efter att undvika argument som ad hominem, halmgubbe och sluttande plan. - En logisk etisk argumentation innebär inte bara ett motsättningslöst och koherent tänkande utan också motiveringar som bygger på godtagbara värderingar eller normer; normativa påståenden kan inte motiveras enbart med deskriptiva påståenden (Humes giljotin). - Motiveringen till moralens förpliktande karaktär stödjer sig centralt på antagandet att de moraliska värderingarna och normerna är överlägset höga i förhållande till andra värderingar och normer.
kunna analysera meningen med sitt liv och sina livsval med hjälp av filosofiska begrepp	- Man kan närma sig livsval och livets meningsfullhet t.ex. genom att fundera på dem t.ex. utifrån dygdetik, existentialism, fri vilja, determinism och essentialistiskt tänkande - Den studerande kan analysera och bedöma handlingar etiskt samt kan strukturera sina egna moraliska lösningar och bedömningar med hjälp av filosofisk etik - Teorier för normativ etik som lämpar sig för bedömning av moraliska lösningar, såsom konsekvensetiska, pliktetiska, avtalsetiska eller dygdetiska teorier
kunna tillämpa etik på samhälls- och miljöfrågor.	- Skillnaden mellan lag och moral; medborgarolydnad - Etisk omsorg - Naturens egenvärde och instrumentellt värde

Centralt innehåll

moralen som norm-system; skillnaden mellan moral, lagar och vanor; moralisk objektivism, relativism, subjektivism	• kännetecknen för moral (autonomi, överlägsenhet, förpliktelse, utbredning omstridd) • moralisk agent och ett moralsubjekt • norm och värdering • skillnaden mellan moral och vanor • existensen av värderingar: finns det absoluta moralvärden (objektivism) eller är de relativa (relativism) och beror antingen på kulturen (kulturrelativism) eller på individen (subjektivism)? • grund för värderingar: supernaturalism, naturalism, värdekonstruktivism, emotivism, nihilism • etiska val: tillämpning av allmänna principer vs. situationsspecifikt avgörande (kasuistik) • skillnaden mellan normativ och deskriptiv etik • skillnaden mellan moral och verklighet; Humes giljotin
moral samt normativ och tillämpad etik i moralfrågor; grunderna i dygd-, konsekvens-, rättighets- och pliktetik	• skillnaden mellan normativ och tillämpad etik: normativ etik behandlar teorier om moral, tillämpad etik enskilda moraliska problem • dygd som förvärvat karaktärsdrag eller handlingsberedskap • utilitarismen, dess olika former och problem (regel- och handlingsutilitarism; olika tolkningar av nyttan) • förhållandet mellan rättigheter och friheter • pliktpolitikens grunder; Kants kategoriska imperativ; reglerna viktigare än konsekvenserna • problemen med den normativa etikens teorier
filosofiska teorier om ett gott liv, meningen med livet och en god livsstil	• filosofiska teorier om ett gott liv: Aristoteles dygdetik, epikurism, stoicism, skepticism, existentialism • förnuft och argumentation som en delfaktor för ett gott liv • friheten och dess problem som en del av ett gott liv
etik och individens moraliska beslut: mänskliga relationer och livsval	• analys av de egna livsvalen ur olika moralteoretiska eller ekologiska perspektiv • mänskliga relationer t.ex. ur ett altruistiskt eller egoistiskt perspektiv • sexuella minoriteters rättigheter
etiska frågor kring miljön och naturen, såsom miljöförändringen och djurens rättigheter	• reflektion över naturens egenvärde och instrumentella värde • filosofisk diskussion om människosläktets ställning bland andra arter • djuren som moraliska subjekt • speciesism
etik och samhället: mänskliga och grundläggande rättigheter	• samhället som möjliggör ett gott liv • samhället som garant för rättigheter och friheter • filosofisk motivering och problem i fråga om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande fri- och rättigheterna • frågan om ett gott medborgarskap

Mångsidig kompetens

Etik är en central del av filosofistudierna. I etiken struktureras värderingar, normer och betydelser begreppsligt. Den etiska diskussionen omfattar frågor som gäller individen, samhället och miljön. Studierna i etik uppmuntrar till självständigt tänkande och till att förbinda sig till en moraliskt hållbar verksamhet. Ett rationellt etiskt tänkande grundar sig på respekt för demokrati, mänskliga rättigheter och en hållbar framtid, som kan tjäna som utgångspunkt för allt samhällsligt tänkande. Undervisningen i etik uppmuntrar till att identifiera samhällsliga missförhållanden och till aktivt medborgarskap.

Förståelsen för de sociala och ekologiska globala problemens karaktär uppmuntrar till åtgärder för att avhjälpa dem och förverkligar således målen för miljökompetens. Undervisningen i etik uppmuntrar till att eftersträva en ekologiskt hållbar och ansvarsfull livsstil och granskar dess filosofiska grunder. Med tanke på den globala och kulturella kompetensen breddar studier i etik tänkandet och hjälper till att förstå olika tänkesätt och att olika kulturer har olika uppfattningar om rätt och fel.

Studierna i etik bidrar också till att uppnå andra övergripande mål. Övning i etisk argumentation tillsammans med de andra studerandena och läraren ökar de kommunikativa och emotionella färdigheterna.

Studierna i etik främjar den studerandes förmåga att ta hand om sig själv och andra. Dryftandet av etiska frågor bidrar till att strukturera den egna uppfattningen om ett gott liv och en god moral samt stärker självkännedomen och skapandet av den egna identiteten, vilket stödjer välbefinnandet. En granskning av de egna livsvalen i ljuset av etiska begrepp och teorier kräver kreativitet. Studierna i etik är av tvärvetenskaplig karaktär, eftersom de i stor utsträckning behandlar etiska frågeställningar som hänför sig till olika livsområden, såsom den etiska problematik som utvecklingen inom fysik, kemi och medicin medför.

FI3 SAMHÄLLSFILOSOFI (2 SP)

VALFRI

Mål

bli förtrogen med några centrala begrepp och inriktningar inom samhällsfilosofin	Samhällsfilosofin är inte i första hand en presentation av teoretikerna, utan en verklighet som de studerande möter. Läraren ska sträva efter att visa sambandet mellan samhällsfilosofiska begrepp och vardagen.
lära sig att beskriva rättvisa, maktutövning och arbetsfördelning i individers, grupper och institutioners verksamhet	- Olika former av rättvisa, frihet, jämlikhet och makt tillämpas på vardagen. - Möjliga aspekter: samhällsklasser, förtryck, egenmakt, ekonomiskt och socialt kapital, rådande samhälleliga normer och strukturer samt kritisk granskning av dem.
lära sig att filosofiskt bedöma samhällsordningens uppbyggnad och legitimitet	- Med samhällsordningens legitimitet avses att samhällsmedlemmarna godkänner samhällets normer. - Legitimiteten för statsmaktens existens kan till exempel speglas mot den anarkistiska samhällskritiken. - Filosofisk bedömning innebär också förmåga att granska samhälleliga "ismer" och trender på ett mångsidigt sätt, även ur synvinklar som står i strid med den studerandes egna åsikter.
kunna tillämpa sina kunskaper på aktuella samhällsfrågor	- I undervisningen kan man använda övningar där de politiska partierna i Finland kombineras med motsvarande politiska ideologier. - Exempel på möjliga teman: social differentiering, migration, klimatetik, etisk konsumtion och medborgarolydnad. Framtidens spänningar i det finländska samhället: hur kan man ha omsorg om den åldrande befolkningen och samtidigt säkerställa framtida (ännu inte födda) generationers möjligheter till välbefinnande?
förstå rättigheters betydelse som grund för samhällsordningen	- Rättsstaten, dvs. de grundläggande rättigheterna som garanter för ett demokratiskt samhälle - I undervisningen kan man behandla samhälleliga ideologier, såsom klassisk liberalism - naturliga rättigheter, individens rättigheter och privat äganderätt.

Centralt innehåll

samhällsordningens legitimitet, teorier om samhällsfördrag	- Om du flyttade till Mars med hundra andra människor, hur tycker du att man borde komma överens om spelreglerna för det nya samhället? - Till exempel John Rawls okunnighetens slöja kan användas som tankeexperiment.				
olika former av makt, frihet, jämlikhet och rättvisa	- Om du var diktator, hur skulle du utöva makt? Vilka friheter har du? Vilka jämlikhetsproblem finns det fortfarande i Finland? Hur ska vi lösa dem? - Distributiv rättvisa: Måste samhället dela med sig av materiella och immateriella "goda"? Om svaret är ja, så vad, på vilket sätt, hur mycket och till vem?				
mänskliga rättigheter, medborgarrättigheter och rättsstaten: demokrati och social gemenskap som samhällseliga värden	- Vilka mänskliga rättigheter förverkligas inte fullt ut i Finland - och varför? Hur kan demokratin utökas? Finns det tillräckligt av social gemenskap i den finländska skolan och det finländska samhället i dag? - Är syftet med demokratin att hitta konsensus, möjliggöra en icke-våldslig samlevnad mellan människor med olika åsikter eller något annat mål? Är demokrati den bästa möjliga samhällsformen?				
politiska ideal: liberalism, socialism, anarkism, konservatism, nationalism; samhällsutopier och -dystopier	- Hur skulle det perfekta samhället se ut? Hurdant är det sämsta möjliga samhället? Vilken eller vilka av de ovan nämnda ismerna leder bäst mot ett perfekt samhälle - och varför? - Mångfalden av begrepp samt målen och relationerna mellan politiska riktningar och rörelser kan öppnas upp bland annat med hjälp av ett fyrfält eller linjer (t.ex. konservatism-liberalism-socialism-kapitalism eller vänster-höger). Liberalism <table border="1" style="margin: auto; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 150px; height: 150px;"></td> <td style="width: 150px; height: 150px;"></td> </tr> <tr> <td style="width: 150px; height: 150px;"></td> <td style="width: 150px; height: 150px;"></td> </tr> </table> Konservatism Socialism Kapitalism				
förhållandet mellan välfärd och	Förutsätter ökningen av välfärden ekonomisk tillväxt? Är skillnaderna i inkomst, förmögenhet och välfärd godtagbara? Om så är fallet, så i				

ekonomi; legitimering av skillnader i förmögenhet och välfärd; välfärdsstaten	fråga om vad och i vilken utsträckning? Hur bör välfärdsskillnaderna mätas? Är den nordiska välfärdsstaten "färdig"? • Välfärd, ekonomisk tillväxt och konsumtion: Vilka motstridigheter är förknippade med de ovan nämnda begreppen? Vilka möjligheter ger grön teknologi? Är etisk konsumtion möjlig?
aktuella samhällsfilosofiska frågor: miljöproblemen, kulturmöten, effekter av teknik och artificiell intelligens, kön och makt, identifiering och kritik av strukturer som skapar ojämlikhet	• Ovan nämnda fenomen kan granskas kritiskt t.ex. med hjälp av föredrag, grupparbeten, debatter, drama, teckning eller poesi. Som grund för filosofisk debatt kan man använda de senaste forskningsrönen inom samhällsvetenskaper och dagsaktuella politiska frågor.

Mångsidig kompetens

I modulen Samhällsfilosofi (FI3) granskas på bred front olika aspekter av samhället: samhällsordning, makt, frihet, jämlikhet, rättvisa, rättigheter, politiska ideal, välfärd och ekonomi. I modulen diskuteras bland annat vad dessa frågor handlar om och hur de kan motiveras.

I modulen behandlas också aktuella frågor som gäller t.ex. teknisk utveckling, kön eller miljö. Studierna i samhällsfilosofi hjälper den studerande att uppfatta individens ställning i samhället, uppmuntrar till aktivt medborgarskap och ger begreppsliga verktyg för analys och försvar av demokrati, frihet och jämlikhet.

Av de övergripande målen främjar modulen framför allt samhällelig och etisk kompetens samt kompetens för välbefinnande och miljökompetens.

FI4 SANNINGEN (2 SP)

VALFRI

Mål

kunna skilja mellan åsikter och faktpåståenden och förstå behovet av att motivera faktpåståenden	• Med faktpåståenden avses påståenden som beskriver verkligheten och som grundar sig på fakta. En åsikt beskriver någons inställning till verkligheten och det krävs inte nödvändigtvis några faktabaserade grunder för detta. Åsikter kan dock framföras som fakta, och då finns det skäl att bedöma dem med hjälp av kunskapsmässiga kriterier. • Kravet på motivering är en förutsättning för en rationell diskussion, eftersom det med hjälp av motiveringar är möjligt att bedöma de framförda påståendena. I en rationell diskussion krävs det också motiveringar till värdeomdömen.
förstå betydelsen av språk och dess betydelse i gestaltandet av verkligheten	• Språket påverkar tänkandet och gestaltandet av verkligheten. • Förhållandet mellan språk, betydelse och värld är mångfasetterat. Man beaktar olika sätt att förstå betydelsen, t.ex. genom att skilja mellan den konkreta referenten i ett uttryck och det abstrakta innehållet i uttrycket. • Skillnaden mellan deskriptiva påståenden och normativa påståenden; skillnaden mellan påståendesatser och andra typer av satser.
kunna beskriva och bedöma filosofiska teorier om sanning, kunskap, verklighetens natur och vetenskap	• Detta är ett omfattande mål som är viktigt att begränsa till de frågor som anges i det centrala innehållet. • Beskrivning innebär att teorierna analyseras som delfaktorer och bakgrundsfaktorer. Bedömning innebär att de filosofiska argumentens förtjänster och brister vägs mot varandra.
kunna strukturera och analysera kännetecknen för vetenskaplig forskning, slutledning och förklaring	• Målet är en allmän vetenskapsfilosofisk förståelse av vetenskap. • Det är bra att här repetera det som man lärt sig med stöd av den sista målpunkten i FI1-modulen
kunna analysera hur observationer och kunskap samt vetenskapliga teorier förhåller sig till verkligheten	• Här ska beaktas att förståelsen för hur observation och kunskap samt vetenskapliga teorier förhåller sig till sanningen beror på hur man förstår sanningen (olika sanningsteorier). • Studerandena sätter sig in i erfarenheter som baserar sig på iakttagelser och observationer som kunskapskälla. De enskilda iakttagelserna kan vara felaktiga. Därför är det viktigt att felkällorna beaktas i kunskapssträvandet. • Det är viktigt att notera att enligt vetenskaplig realism ligger de vetenskapliga teorierna ofta i bästa fall bara nära sanningen och kan preciseras genom ytterligare forskning; enligt vetenskaplig antirealism är de bästa teorierna till exempel de mest användbara.

lära sig att bedöma situationer där olika undersökningar ger olika resultat och handlingsalternativ.	• Detta mål är kopplat till popularisering och användning av vetenskaplig kunskap. • Klimatförändringen är ett bra exempel.
--	--

Centralt innehåll

språk, betydelse och sanning	• Skillnaden mellan naturligt och formellt språk • Olika sätt att använda språk: debatt, frågor, befallning • Teorier om betydelse och språk, till exempel teorier som betonar språkliga bilder eller språkbruk • Åtskillnad mellan entitet, tecken och betydelse; Freges distinktion mellan mening och betydelse • Sanningens förhållande till språket; i filosofi uppfattas sanningen ofta som en egenskap hos påståenden. • Introduktion till logiken, t.ex. sanningsträd, sanningstabeller, deduktiv slutledning
det sannas natur och sanningsteorierna; att närma sig sanningen; nödvändig och kontingent sanning	• Olika teorier om sanningsenligheten i påståenden, t.ex. korrespondensteori, koherensteori och pragmatisk teori. • I vetenskapsfilosofin har det föreslagits att det inte lönar sig att behandla vetenskapliga teorier enbart som sanna eller osanna, utan som mer eller mindre sanningsenliga. Sanningen betraktas då som ett slags gränsvärde som vetenskapliga teorier försöker närma sig. • Inom filosofin har nödvändig sanning uppfattats som en logisk eller begreppslig sanning. Kontingenta sanningar är sanningar som kan vara osanna, dvs. de är inte nödvändiga.
verklighetens och medvetandets natur; realism och anti-realism	• Teorier om verklighetens natur, till exempel idealism, materialism och dualism • Olika uppfattningar om medvetandets natur, till exempel medvetandets subjektivitet och dess förhållande till den fysiska verkligheten.

	Realism	Antirealism
Existerande	Det finns riktiga och felaktiga svar på de metafysiska frågorna: de metafysiska teorierna är antingen sanna eller osanna. Svaren är sanna eller osanna oberoende av vem som observerar. Verkligheten existerar i sig och den är som den är.	Metafysiska påståenden har inga sanningsvärden, alltså är de varken sanna eller osanna. Alternativt beror de metafysiska påståendenas sanning på subjektet. Subjektet kan skapa verkligheten eller påverka vad som existerar.
Kunskap	Föremålet för och innehållet i informationen är oberoende av observatören.	Observatören påverkar eller till och med skapar informationsinnehållet.

Veten- skap	Det finns en verklighet som är oberoende av medvetandet och som vetenskapen strävar efter att undersöka. Vetenskapliga teorier är sanna eller osanna eller åtminstone mer eller mindre sanningsenliga.	Vetenskapen har inte som mål att skapa bokstavligt sanna teorier om verkligheten, utan till exempel att utarbeta exakta beskrivningar och förutsägelser utifrån observationer (t.ex. instrumentalism).
------------------------	--	--

kunskapens källor, kunskapens möjligheter och gränser, kunskapens berättigande,	• Den klassiska definitionen av kunskap; förhållandet mellan kunskap och sanning samt den begreppsliga skillnaden mellan kunskap och sanning. • Kunskapens möjlighet och bestridande av den, skepticism; problemen med naiv realism • Empirism och rationalism som exempel på traditionella metoder för inhämtande av kunskap; hur olika metoder för inhämtande av kunskap fungerar i olika situationer • Skillnaden mellan ontologi och epistemologi, t.ex. empirister är inte nödvändigtvis materialister • Kants kunskapsteori • Olika sätt att berättiga kunskap: observationer, slutledning och bevis, att stöda sig på kunskapsauktoriteter (reliabilistisk kunskapsteori, dygdepistemologi) • Skillnaden mellan visshet och kunskap: förhållandet mellan visshet, felbarhet och sanning.
förhållandet mellan kunskap och säkerhet den vetenskapliga forskningens natur och metoder samt vetenskaplig slutledning, vetenskapsetik	• Frågan om hur vetenskaplig forskning ser ut kan man inledningsvis närma sig genom ett par exempel, utifrån vilka man söker generaliseringar. • Skillnader och likheter i forskningssätten inom olika vetenskapsområden • Det traditionella antagandet om vetenskapens värdefrihet har ifrågasatts i vetenskapsfilosofin; vetenskapens värden • Kriterier för vetenskaplig slutledning, t.ex. fastställande och bedömning av urvalsstorlek, analys och bedömning av källors och teories roll • Reflektion kring de värden som påverkar forskningen och forskningsetik; exempel på olika etiska frågor som hänför sig till material och tillämpningar samt forskning som baserar sig på andras arbete
tillförlitligheten hos vetenskapliga metoder och teorier och deras förhållande till verkligheten	• Förutom att den vetenskapliga kunskapen är systematisk baserar sig dess tillförlitlighet paradoxalt nog på att inget är hugget i sten: kritiskhet som kontinuerlig prövning och frågor om vetenskapens framskridande och objektivitet. • Vetenskapens autonomi och offentlighet, vetenskapssamfundets roll • Utvärdering av vetenskapliga rön: alla undersökningar är inte lika bra • Forskningens långsamhet och praktisk tillämpning av "tillfälliga" resultat, t.ex. i gymnasieundervisningen

förklaring, förutsägelse, förståelse och tolkning inom olika vetenskaper	• De traditionella målen för vetenskapen är att beskriva, förklara, förutse och förstå fenomen. • Olika vetenskaper har olika förklaringssätt, till exempel kausal och teleologisk. • Det är komplicerat att tillämpa vetenskapliga resultat på det praktiska beslutsfattandet, eftersom de vetenskapliga teorierna är abstrakta, kan i princip ifrågasättas och är ofta statistiska. Även om vetenskapen inte som sådan kan leda till t.ex. politiska rekommendationer som innehåller värdeställningstaganden, är det viktigt att vetenskapens resultat beaktas i beslutsfattandet.
--	--

Mångsidig kompetens

I modulen Sanningen (FI4) betonas i målen för mångsidig kompetens i synnerhet tvärvetenskaplig och kreativ kompetens, global och kulturell kompetens samt kommunikativ kompetens. Inom filosofin struktureras problemen begreppsligt och dialogiskt. Därför betonas ett exakt språkbruk som öppnar upp begreppens innebörd liksom även språkmedvetenhet.

Filosofins argumenterande karaktär utvecklar ett uttryck där tyngdpunkten ligger på logiska motiveringar och beaktande av olika perspektiv. Detta hjälper studerandena att förstå olika tänkesätt såväl i interaktionssituationer som i dialogen mellan olika vetenskapsgrenar och kulturdelområden.

Filosofin uppmuntrar till kreativt och självständigt tänkande som ett ifrågasättande läroämne som söker motiveringar. Behandlingen av komplicerade problem utvecklar studerandenas tolerans mot osäkerhet och beredskap att agera också i situationer där den information som står till buds är begränsad.

Toleransen mot osäkerhet hör utöver till de ovan nämnda övergripande målen också till kärnan i *kompetensen för välbefinnande*.